

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **АВТОРСЬКА МЕТАФОРИЧНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ
TIME/ ЧАС У РОМАНІ ШАРЛОТТИ БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0351-а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Гордієнко Катерина Олексіївна

Керівник к.філ.н., доц. Залужна М. В..

Рецензент к.пед.н., доц. Надточій Н. О.

Запоріжжя – 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології та лінгводидактики

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітня програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

Надточій Н. О.

« ____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ГОРДІЄНКО КАТЕРИНИ ОЛЕКСІЇВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Авторська метафорична об'єктивізація концепту TIME/ ЧАС у романі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр»»
керівник кваліфікаційної роботи (проекту): Залужна Марина Володимирівна, к.філ.н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 571-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 30 листопада 2022 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретико-методологічні засади когнітивної лінгвістики дослідження концептів та видів їх експлікації, концептуальних метафор

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) теоретичні засади вивчення концептуальної метафори в сучасній лінгвістиці; 2) особливості авторського стилю Ш. Бронте 3) способи актуалізації концептуальної метафори «TIME-ЧАС» у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр».

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Залужна М.В., к.філ.н., доц.	25.05.2022	25.05.2022
Розділ 1	Залужна М.В., к.філ.н., доц	24.06.2022	24.06.2022
Розділ 2	Залужна М.В., к.філ.н., доц	07.09.2022	07.09.2022
Висновки	Залужна М.В., к.філ.н., доц	19.11.2022	19.11.2022

6. Дата видачі завдання: 25.05.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз;	травень 2022	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	червень 2022	виконано
3.	Написання вступу	червень 2022	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	липень 2022	виконано
5.	Написання практичного розділу	серпень 2022	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2022	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2022	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад 2022	виконано
9.	Захист	грудень 2022	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ К. О. Гордієнко
(підпис)

Керівник роботи (проєкту) _____ М. В. Залужна
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Е. О. Веремчук
(підпис)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 50 стор., 51 джерело.

Об'єктом дослідження є концептуальна метафора часу в англійській мові.

Предмет аналізу становлять метафоричні моделі концептуалізації часу в романі Ш. Бронте «Джейн Ейр».

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки репрезентації уявлень про час в художньому тексті роман Ш. Бронте «Джейн Ейр» крізь призму концептуальної метафори.

Теоретико-методологічні засади становлять положення когнітивної лінгвістики (Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Р. Джекендофф, Ч. Філлмор, Л. Талмі, А. Гольдберг, Дж. Тейлор, Ж. Фоконьє); роботи з вивчення концепту (З. Д. Попова, І. А. Стернін, М. М. Болдирев, Залевская А. А.) та концептуальної метафори (Т. С. Кун, П. Рікер, Е. МакКормак, Дж. Лакофф і М. Джонсон, Н. Д. Арутюнова, В. Н. Телія, В. Г. Гак).

Отримані результати. Аналіз роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» показав, що відібрані метафори відносяться до різних категорій, відповідно до сфери-джерела метафоричної проекції, серед яких: ЧАС – РЕСУРС, ЧАС – ОБ'ЄКТ, ЧАС – РЕЗЕРВУАР, ЧАС – ЖИВА ІСТОТА, ЧАС – ЖИВА ІСТОТА ЩО ПЕРЕМІЩУЄТЬСЯ В ПРОСТОРИ, ЧАС – ПРОЦЕС, ЧАС – ОРІЄНТАЦІЯ ПРОСТОРУ / ЧАСУ. Найбільш частотними з них є «ЧАС – ОБ'ЄКТ» та «ЧАС – РЕЗЕРВУАР».

Аналіз репрезентації уявлень про час в крізь призму концептуальної метафори показав, що актуальними для концептуалізації часу в проаналізованому художньому творі виявились орієнтаційні, структурні та онтологічні метафори.

Ключові слова: *концептуальна метафора, метафора, метафоричне перенесення, репрезентація, роман, Ш. Бронте*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	7
1.1 Концептуальна метафора в рамках лінгвістичних досліджень	7
1.2 Типи концептуальних метафор.....	12
1.3 Механізми творення метафор. Метафоричне перенесення.....	15
РОЗДІЛ 2 КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА ЧАСУ В РОМАНІ Ш.БРОНТЕ “JANE EYRE”	22
2.1 Особливості авторського стилю Ш. Бронте.....	22
2.2 Лінгвокультурні та мовні особливості концепту TIME в англійській мові.....	27
2.3 Метафоричні моделі в романі Ш.Бронте «Джейн Ейр».....	35
2.4 Способи актуалізації концептуальної метафори «TIME-ЧАС» у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр».....	40
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку лінгвістики мова все частіше розглядається як засіб доступу до ментальних процесів, що відбивають знання про світ в свідомості людини. Серед пріоритетних напрямків лінгвістичних розвідок окреме місце посідає вивчення проблеми відображення способів людського мислення і знань в мовній свідомості. Одна з провідних ролей у вивченні результатів розумово-мовної діяльності людини належить вивченню метафори. Аналіз концептуальних метафор дає можливість виявити найбільш істотну інформацію про способи вербалізації абстрактних понять у мові. До останній належить уявлення про час, ставлення до якого має фундаментальне значення для людської спільноти. Поняття про час та слова, які вживаються на позначення цього абстрактного поняття відрізняються в мовах. На уявлення про час впливає людський досвід, загальний культурний фон, ціннісні орієнтації суспільства. Категорія часу відноситься до найбільш складних явищ реальності, а концептуальна метафора, як один з основних видів метафори, допомагає зрозуміти ставлення людини до часу.

На сучасному етапі розвитку когнітивної поетики спостерігається актуалізація досліджень із вивчення концептуальної метафори як джерела словесних образів у художніх текстах (Л. І. Белєхова, О. П. Воробйова, В. Г. Ніконова, Е. А. Semino, G. Steen, R. Tsur). При цьому дискусійними і донині залишаються два принципові питання щодо визначення власне механізмів формування концептуальних метафор (С. А. Жаботинська, М. В. Нікітін), а також їхнього співвідношення з когнітивними (Д. Ю. Буйнова, А. О. Попова) й образними (О. О. Опарина, В. М. Телія, Z Kovecsés) метафорами.

Дослідженню концептуальної метафори присвячені численні роботи (С. А. Жаботинська, В. М. Телія, В. З. Дем'янков, О. С. Кубрякова,

Л. Г. Лузіна, Т. Г. Скребцова, Ю. Є. Прохоров, М. М. Коннова, М. Johnson та ін.). Концептуальна метафора все частіше стає об'єктом вивчення на матеріалі художніх текстів (Л. І. Белєхова, О. П. Воробйова, В. Г. Ніконова), але питання про актуалізацію уявлень про час залишається недостатньо дослідженим.

Актуальність роботи полягає у підвищенні уваги до вивчення когнітивної (концептуальної) метафори. Необхідно відзначити, що процес метафоризації є одним із ключових у лінгвістиці. Тому зацікавленість передбачає розгляд визначення концептуальної метафори, її функцій, проведення аналізу. Вивчення метафори є актуальним у аспекті функціонування як мовної одиниці, так й у ролі вивчення механізмів її породження.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в роботі здійснено одну з перших спроб проаналізувати особливості концептуальної метафори часу на матеріалі художніх творів англійською мовою.

Об'єктом дослідження є концептуальна метафора часу в англійській мові.

Предмет аналізу становлять метафоричні моделі концептуалізації часу в романі Ш. Бронте «Джейн Ейр».

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки репрезентації уявлень про час в художньому тексті роман Ш. Бронте «Джейн Ейр» крізь призму концептуальної метафори.

Мета роботи передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) систематизувати та узагальнити теоретичні засади дослідження концептуальної метафори;
- 2) проаналізувати основні типи концептуальних метафор;
- 3) уточнити співвідношення понять «концептуальна метафора» та «когнітивна метафора»;
- 4) з'ясувати особливості метафоричного перенесення та

розглянути механізми творення концептуальних метафор;

5) виявити особливості концептуальних метафор часу в тексті роману Ш. Бронте «Джейн Ейр».

Джерельною базою дослідження є роман Ш. Бронте “Jane Eyre” («Джейн Ейр»). **Матеріал дослідження** становлять 103 концептуальних метафори.

Для розв’язання поставлених у роботі завдань застосовується комплекс **методів і прийомів** лінгвістичного дослідження: інтерпретаційно-текстовий – для визначення особливостей функціонування метафори у досліджуваному тексті; методика концептуального аналізу спрямовувалася на зіставлення особливостей концептуалізації часу та актуалізації їхнього метафоричного смислу, компонентного – на вивчення семної структури метафор часу. Елементи кількісно-якісного аналізу дав змогу встановити співвідношення базових (ядерних) і переосмислених (периферійних) метафор часу в тексті.

Практичне значення роботи зумовлене можливістю використання її положень, фактичного матеріалу й висновків у курсів зі стилістики англійської мови і спецкурсах з концептології та когнітивної лінгвістики, лінгвокраїнознавства, а також у навчально-методичній роботі.

Структура й обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури (51 джерело). Загальна кількість сторінок – 50.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт, предмет і матеріал дослідження, сформульовано мету й завдання роботи, розглянуто її наукову новизну, практичне значення, описано методи дослідження.

У **першому розділі** розглянуто загальні теоретичні засади дослідження, висвітлено питання, пов’язані з природою та типологією концептуальних метафор.

Другий розділ присвячено аналізу метафоричних моделей

концептуалізації часу в романі Ш. Бронте «Джейн Ейр».

У **висновках** підбито підсумки проведеного дослідження, подано основні результати, окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Концептуальна метафора в рамках лінгвістичних досліджень

Когнітивна лінгвістика – це «галузь мовознавства, в якій мова розглядається як засіб отримання, зберігання, обробки й використання знань, спрямована на дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мірою інтеріоризованої дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду» [Селіванова 2011, с. 234].

Центральною проблемою когнітивної лінгвістики є побудова моделі мовної комунікації як основи обміну знаннями. У центрі уваги когнітивної лінгвістики знаходяться структури і функції мови, які відповідають за засвоєння, обробку, організацію, зберігання і використання людських знань про навколишній світ.

Однією з основних проблем, яку вивчає когнітивна лінгвістика, є категоризація навколишньої дійсності, де важливе місце займає метафора «як прояв аналогових можливостей людського розуму».

Метафора — (від грец. *μεταφορά* – перенесення) – троп або механізм мови, що складається у вживанні слова, що позначає деякий клас предметів, явищ і т. п., для характеризувannya або найменування об'єкта, що входить в інший клас, або найменування іншого класу об'єктів, аналогічного даному в певному сенсі. У розширювальному сенсі термін «метафора» застосовується до будь-яких видів вживання слів в непрямому значенні. [Єфімов 2004, с. 35]

Метафора визначається як: приховане порівняння, що здійснюється шляхом застосування назви одного предмета стосовно іншого та виявляє

таким чином якусь важливу рису другого; компактний троп, що виникає внаслідок вживання слова в переносному значенні на основі схожості означуваного предмета з іншим [Мацько 2003, с. 142].

Метафора є цінною як стилістичний засіб, коли в ній криється оригінальна інформація. Тим не менш, вона має свої фази розвитку та з часом може перетворитися на сталий зворот і втратити свою оригінальність.

В одній зі своїх робіт О. Кравченко-Дзондза визначає метафору як «свого роду схему», яка знаходиться в «понятійній системі мислення», згідно з якою людина мислить і діє [Кравченко-Дзондза 2013].

Н. В. Чендей називає метафору «ключем» до усвідомлення основи мислення і процесів створення ментального уявлення про світ. Метафора розглядається як «неминуче явище людського мислення і людської мови, несе найважливішу функцію в пізнанні і описі світу». Спираючись на подані вище визначення, ми можемо зробити висновок, що метафора є не тільки частиною мови, але і мислення, якимсь ментальним процесом [Чендей 2007, с.115].

Когнітивний аспект метафори полягає в її здатності представляти віддзеркалення в мовній формі способів і результатів пізнання світу [Телія 1988; Арутюнова 1990; Баранов 1991; Нікітін 2001; Lakoff, Johnson 1980; Holyoak, Thagard 1989; Jackel 1995].

Одним з перших, хто заговорив про метафору як категорії думки в західній лінгвістиці, був М. Редді. Саме він почав розвивати ідею про те, що метафора є невід'ємною частиною людського бачення світу і способом його пізнання [цит. за : Балабан 2008, с. 82].

Людина усвідомлює невідоме через відоме, абстрактне – через конкретне, тобто відбувається перенесення знань з однієї змістовної області в іншу. Метафора «відповідає здатності людини вловлювати і створювати схожість між різними індивідами і класами об'єктів... Ця здатність відіграє величезну роль як у практичному, так і в теоретичному

мисленні» [Арутюнова 1988, с. 15]. З цієї точки зору, «метафора є мовним відображенням вкрай важливих аналогових процесів» [Кравець 1997, с. 8], оскільки вербальне існування метафор стає можливим тільки тому, що існують метафори у понятійній системі людини.

Серед великої кількості існуючих теорій метафори найбільш поширеною, на сьогодні, є теорія концептуальної метафори. Формування даної теорії пройшло декілька етапів, які характеризуються концепціями різних типів: від трактування метафоризації як семантичного зсуву прямого значення слова в сторону переносного, до трактування метафори як складного багаторівневого явища у когнітивному, комунікативному, психологічному та інших аспектах.

Дж. Лакофф і М. Джонсон виділяють систему метафор, які базуються на прийнятих в англomовному суспільстві засадах щодо позначення об'єктів, називаючи такі метафори концептуальними. Метафора – це поетичний і риторичний виразний засіб, що належить , швидше до «незвичайної мови», ніж до сфери повсякденного буденного спілкування. Більш того, метафора, як правило, розглядається виключно як явище природньої мови, тобто те, що відноситься до сфери мислення або діяльності людини [Lakoff 1980, p. 31].

Термін «концептуальна метафора» у трактування вищезгаданих авторів, дозволяє розмежовувати мовні засоби вираження і когнітивні процеси, що лежать в її основі, тобто розуміння одного явища (або сфери діяльності) у термінах іншого [Лященко 2014, с. 148].

В теорії Дж. Лакоффа і М. Джонсона метафорика в мовах постає не як зібрання випадків перенесення імен, об'єднаних загальним принципом семантичної деривації, але внутрішньо розрізнених, а в набагато більш упорядкованому вигляді – згрупованих у блоки метафоризації, організовані за допомогою так званих базових концептуальних метафор» [Коннова 2012, с. 58].

Згідно концепції Дж. Лакоффа і М. Джонсона, «...метафора пронизує

все наше повсякденне життя і виявляється не лише в мові, але і в мисленні і дії. Наша буденна понятійна система, в рамках якої ми мислимо і діємо, метафорична за своєю суттю» [Lakoff 1980, p. 87]. Автори вказали на те, що метафора не обмежується сферою мови, як це раніше вважалося, але поширюється і на сферу мислення. Дослідники дійшли висновку, що мислення людини в значній мірі метафоричне що, в свою чергу, уможлиблює існування метафор в мові.

Основу метафори становить принцип здійснення асоціацій у процесі мислення людини, принцип перенесення назви з одного поняття на інше відповідно до схожості ознак зазначених понять.

Концептуальні метафори визначають способи номінації однорідних понять через серію метафор, які базуються на загальних та подібних асоціаціях, охоплюючи, таким чином, цілі ідеографічні поля. Іншими словами, концептуальна метафора – це стійкі відповідності між областю джерела і цілями, зафіксованими у мовній і культурній традиціях суспільства. В результаті сфери людської діяльності презентуються в мові певними заданими концептуальними метафорами, точками зору.

Теорія когнітивної лінгвістики (М. Джонсон, Дж. Лакофф, Ж. Фоконье, Н. Д. Арутюнова, І. М. Кобозева, Е. С. Кубрякова, А. П. Чудинов й ін.) розглядає метафору як основну ментальну операцію, як спосіб пізнання, структуризації, оцінки і пояснення світу. Людина не тільки виражає свої думки за допомогою метафор, використовуючи їх для прикраси свого стилю, але і мислить метафорами, пізнає за допомогою метафор той світ, в якому живе, а також прагне відтворити мовну картину епохи [Чудинов 2003, с. 57].

У когнітивних дослідженнях метафора розуміється як спосіб концептуалізації абстрактної або незнайомої сфери крізь призму конкретної або інтуїтивно зрозумілої сфери. У процесі метафоризації конкретні поняття, властиві буденної свідомості, стають моделями для осмислення складних понять, що належать до різних сфер діяльності

людини [Чендей 2007, с. 19].

Як ключова теза когнітивної теорії метафори виступає наступне формулювання: фундаментальною основою процесів метафоризації є комплекс процедур, пов'язаних з обробкою структур знань, зокрема, з обробкою фреймів та сценаріїв. Комплекс знань, реалізація яких існує в рамках фреймів і сценаріїв, виступає як узагальнений практичний досвід, отриманий у ході взаємодії індивідуумів з елементами навколишньої дійсності, включаючи матеріальні об'єкти цієї дійсності, а також і соціальні явища, що протікають у рамках суспільної системи.

Шляхом використання метафори з'являється можливість сформувати сукупність суб'єктивних образів та когнітивних асоціацій, завдяки яким можна вплинути на уяву реципієнта.

Когнітивна (або концептуальна) метафора, за В. Н. Телія, – це один із функціональних типів мовної метафори, здатний формувати «нові концепції в галузі позначення непередметної дійсності» [Телія 1988, с. 34].

Розглядаючи когнітивну метафору як одну з форм концептуалізації, О. С. Кубрякова у «Кратком словаре когнитивных терминов», визначає її як «когнітивний процес, який виражає і формує нові поняття і без якого неможливе отримання нового знання». За своїм джерелом когнітивна метафора відповідає здібностям людини вловлювати і створювати схожість між різними індивідами і класами об'єктів [цит. за : Кравченко-Дзондза 2013].

Будучи явищем природної мови, концептуальна метафора виконує наступні когнітивні та комунікативні функції:

- сприяє становленню, формуванню та поясненню концепту в людській свідомості (когнітивна функція);
- забезпечує актуалізацію вже наявного концепту і лематизацію його певних сторін у мовленнєво – мисленнєвому процесі (комунікативна функція) [Вовк 2016].

Взявши за основу класифікацію О. П. Чудинова в політичному

дискурсі [Чудинов 2003, с. 48-50], ми можемо додати до попередніх двох моделюючи, прагматичну та зображальну.

Поняття або концепти, які структурують наше мислення, також впорядковують сприйняту нами реальність, способи або свого роду алгоритми нашої поведінки в світі і наші контакти з людьми. Метафора проникає в різні сфери життя, входить в них або зливається з ними настільки, що розрізнити метафору стає досить складно.

Звідси можна зробити висновок про те, що метафора не є лише суто стилістичним прийомом і має набагато ширше значення, ніж використання художньої мови. Концептуальна система часто не усвідомлюється. У повсякденній діяльності людина найчастіше думає і діє більш або менш автоматично, не помічаючи метафоричного значення деяких фраз і не звертаючи уваги на концептуалізацію нашого мислення.

1.2 Типологічна класифікація концептуальних метафор

У сучасному мовознавстві існує велика кількість класифікацій концептуальних метафор, які базуються на різних принципах. Так, у мовознавстві метафори класифікують, зокрема, за:

1. поширеністю у мові;
2. структурою;
3. тематичною належністю вихідного домену,
4. цільовим доменом;
5. ступенем змістової віддаленості вихідного та цільового доменів;
6. загальністю вихідного та цільового доменів;
7. ступенем цілісності внутрішньої форми (за часом вжитку в мові)

8. способами ускладнення вторинного значення слова;
9. функціональною ознакою;
10. за кількістю одиниць-носіїв метафоричного образу;
11. присутнім у метафорі відмінком;
12. подібністю предметів, явищ чи властивостей, на основі якої формуються метафори.

Зупинимось на найбільш відомих з них, розгляд яких сприятиме досягнення мети нашого дослідження.

Н. Д. Арутюнова виділяє такі типи метафор:

- 1) номінативна метафора (перенесення назви), що складається в заміні одного значення іншим;
- 2) образна метафора, породилля внаслідок переходу ідентифікуючого значення в предикатний і служить розвитку фігурна значень і синонімічних засобів мови;
- 3) когнітивна метафора, що виникає в результаті зсуву сполучуваності предикативних слів і створює полісемію;
- 4) генералізуюча метафора, бере в лексичному значенні слова кордону між логічними порядками і стимулює виникнення логічної полісемії [Арутюнова 1998, с. 366].

Згідно класифікації М. В. Нікітіна когнітивна метафора може бути підрозділена на онтологічну і синтетичну. У свою чергу, онтологічні метафори діляться на прямі і структурні. У разі прямої метафори ознаки мають однакову фізичну природу («мавпа»: 1. тварина 2. кривляка), а в разі структурної – схожість носить структурний характер, тобто ознаки грають структурну роль в природі двох денотатів (боротися: 1. «боротися на килимі», 2. «боротися зі сном»).

Синтетичні метафори, на відміну від онтологічних, не пов'язані з спочатку властивими об'єктам і предметів дійсності ознаками, а відображають особливості сприйняття зіставляються предметів пишуть, що говорять або слухають (м'який: 1. «м'який ґрунт», 2. «м'яка догана»,

3. «м'який характер», 4. «м'які звичаї» тощо.) [Никитин 2002, с. 35]

Дж. Лакофф і М. Джонсон пропонують наступну типологію концептуальних метафор, яка розділяє усі існуючі метафори на три основних типи:

1. структурні метафори – одне поняття структурно впорядковується у термінах іншого;
2. орієнтаційні метафори – створюють концепти через просторові поняття та відношення;
3. онтологічні метафори – розкривають події, дії, емоції, ідеї тощо, як якусь істоту чи субстанцію [Lakoff 1980. p. 67].

При вживанні структурних метафор ми метафорично структуруємо один концепт в рамках іншого (СУПЕРЕЧКА – ЦЕ ВІЙНА; TIME IS MONEY – ЧАС – ГРОШІ); орієнтаційні метафори структурували всю систему концепту по відношенню до іншого, в основному в рамках простору (ВСЕРЕДИНІ – ЗОВНІ, ДОБРО НАГОРІ – ЗЛО УНИЗУ); у онтологічної метафори концепт структурований в рамках фізичних об'єктів або субстанцій (МОЗОК – ЦЕ ОБЧИСЛЮВАЛЬНА МАШИНА) [Lakoff, Johnson 1980, с. 49].

Просторова (орієнтаційна) (orientational) метафора будується на основі просторових (орієнтацій них) відносин вгору-вниз, вперед-назад, центр-периферія та ін. Напр., *GOOD IS UP, BAD IS DOWN*. Просторові метафори базуються на фізичному та культурному досвіді носія мови і є складовими більшої базових концептів того чи іншого мовно-культурного середовища.

Онтологічна (*ontological*) метафора є сприйняттям подій, видів діяльності, емоцій та ідей як об'єктів і речовин, які добре знайомі носію мови з власного досвіду, та на основі знань про які він може співвідносити, категоризувати та групувати нові події чи ідеї. Напр., *THE MIND IS A MACHINE*. Як підвид онтологічної метафори розглядається персоніфікація – концептуалізація фізичного об'єкта як живої істоти, що дозволяє

застосувати при її описі мотивацію, характеристики та види діяльності притаманні людині.

1.3 Механізми творення метафор. Метафоричне перенесення

Дослідженню метафори присвячено достатньо велика кількість наукових праць. Внаслідок наявності взаємозв'язків між мовою, мисленням, дійсністю, які характеризуються високим рівнем складності, через різноманіття та унікальність функціонування мови при реалізації процесів пізнання та комунікації, принципового значення набувають питання вивчення та виявлення характерних особливостей та специфічних рис феномена метафори.

Зокрема, на думку Джонсона та Дж. Лакоффа, все повсякденне життя людини пронизане метафорою, і не тільки в мовному середовищі, але і в наших думках і діях, крім того, фахівці говорили про те, що звичайна концептуальна система людини із застосуванням термінів, якою вона думає та здійснює дії, є категорією, що володіє метафоричною природою.

Р. Хоффман стверджував, що метафора може бути використана у різних сферах життєдіяльності: у психіатрії, релігії і навіть у квантовій механіці. Е. Ортоні вважав, що метафори використовуються для стислості мови, її яскравості та експресії [цит. за: Слободян 2011, с. 467].

Метафоричні переноси в мові підпорядковані досить твердої закономірності і здійснюються в певних напрямках від однієї семантичної сфери до іншої. Основні шляхи створення метафори, напрямки метафоричних переносів були визначені ще в античній науці. До цих пір не втратили актуальності напрямки, виявлені Аристотелем: «Метафора — перенесення слова зі зміненим значенням з роду в вид, з виду в рід, з виду в вид або за аналогією [Блек 1990, с. 154].

Концептуальні метафори часто є засобом осмислення деякої більш абстрактної сфери в термінах більш відомої, зазвичай конкретної сфери. Лакофф і Джонсон (1980) започаткували опис концептуальних метафор у формі «сфера-мішень – сфера-джерело». Згідно їх теорії в основі метафоризації лежить процес взаємодії між цими двома концептуальними доменами.

Дотримуючись погляду Дж. Лакоффа на когнітивну теорію метафори, основна її ідея полягає в тому, що основою процесу метафоризації є взаємодія двох концептуальних доменів – сфери-джерела (*source domain*) і сфери-мішені (*target domain*). Когнітивний потенціал метафори формується при метафоричній проєкції (*metaphorical mapping*), що виникає як наслідок взаємодії людини з навколишнім світом [Lakoff 1993, с. 245].

Відомий дослідник теорії метафори на лінгвістичному рівні М. Блек розрізняє три основні точки зору на метафору, залежно від різного розуміння процесів, які відбуваються у свідомості мовця при метафоризації. Він називає їх субститативною точкою зору (*a substitution view of metaphor*) (сюди відносять будь-які теорії, згідно яких метафоричний вираз завжди вживається замість певного еквівалентного йому буквального значення), порівняльною точкою зору (*comparison view*), згідно якої в основі метафори лежить схожості чи аналогії між об'єктами, та інтерактивну точку зору на метафору (*interaction view*), яка передбачає взаємодію двох суб'єктів у процесі метафоризації [Блек 1990, с. 157].

Обґрутовуючи інтерактивну точку зору на метафору М. Блек називає дві ментальні сфери, що активуються у процесі метафоризації, відповідно головний суб'єкт (*principal subject*) та допоміжний суб'єкт (*subsidiary subject*). На думку цього вченого, при взаємодії названих суб'єктів у процесі метафоризації у свідомості людини активізується так звана система загальноприйнятих асоціацій (*the system of associated comtoplaces*), що містить певний набір стандартних уявлень про предмет,

які поділяють усі члени певної мовної спільноти. При цьому «на відміну від наукового знання система загальноприйнятих асоціацій може містити напівправду і навіть помилкові відомості (наприклад поширене уявлення про кита як про рибу, але для метафори важлива не істинність цих асоціацій, а їх здатність до швидкої активізації в свідомості» [Блек 1990, с. 159].

Саме відмінність асоціацій про певний об'єкт чи явище у різних національно-культурних спільнотах може привести до нерозуміння або неправильного розуміння метафори (а отже, і представленого нею концепту) представниками цих спільнот. Сам процес метафоризації М. Блек схематично зображає як «проекування» головного суб'єкта на сферу допоміжного суб'єкта.

Це означає, що у свідомості людини миттєво породжені знання із системи загальноприйнятих асоціацій про допоміжний суб'єкт поєднуються із певними уявленнями про головний суб'єкт і, таким чином, актуалізують певні ознаки останнього або навіть утворюють систему нових знань про головний суб'єкт.

Наприклад, у метафорі «Людина – це вовк», такі характеристики допоміжного суб'єкта (вовка) як лють, віроломство та хижацтво накладаються на уявлення про головний суб'єкт (людину) і утворюють нове негативне уявлення про людину.

Як підсумок, варто навести засади, поставлені М. Блеком для підтримки інтерактивної точки зору, які, на нашу думку, є важливими для розуміння процесу метафоризації:

- метафоричне судження має два суб'єкти – головний та допоміжний;
- ці суб'єкти варто розглядати як системи (system of things);
- механізм метафори полягає в тому, що до головного суб'єкту застосовується система «асоційованих імплікацій», пов'язаних з

допоміжним суб'єктом;

- метафора в імпліцитному вигляді включає в себе такі судження про головний суб'єкт, які зазвичай застосовуються до допоміжного суб'єкта, завдяки чому відбирає, виділяє і організує певні характеристики головного об'єкта, усуваючи при цьому інші, не актуальні;

- процес метафоризації викликає зсуви у значеннях слів, які належать до тієї ж сім'ї чи системи, що й метафоричний вираз (деякі з цих зсувів можуть бути метафоричними перенесеннями);

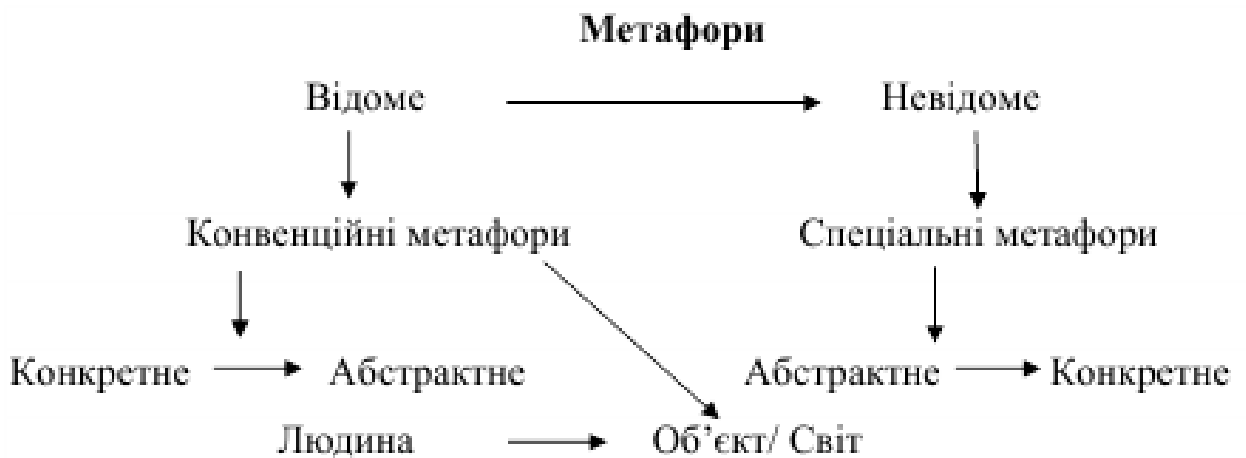
- не існує ніяких загальних правил відносно обов'язковості зсувів значення і утворення чи не утворення метафоричний виразів [Блек 1990, с. 161].

Такої ж концепції метафори, заснованої на теорії взаємодії двох суб'єктів (інтерактивної теорії) дотримуються ряд філософів, психологів та мовознавців. Зокрема В. Н. Телія вбачає зміст метафори у взаємодії фокуса, що відповідає основному суб'єкту у теорії М. Блека, тобто ситуації, яка зображується метафорично, та фільтра (допоміжного суб'єкта), тобто образу, який дає ім'я продукту метафори [Телія 1988, с. 27].

Коннова М. М. здійснила спробу простежити як відбувається процес метафоризації на концептуальному рівні. Метафоризований предмет або подія (наприклад, час) являє собою концептуальну область мішені (*target*), тоді як концепти, що використовуються для його осмислення (наприклад, простір), відносяться до області джерела (*source*). Метафора виникає в результаті системного проектування, перенесення структури концептуальної області джерела на структуру галузі мети [Коннова 2012, с. 91].

Узагальнено модель метафоричних переносів може бути представлена у вигляді схеми.

Системна модель метафоричних переносів

Розглянемо аналіз цього процесу на прикладі висловлювання про час знаменитого філософа Середньовіччя св. Августина Блаженного:

See: it [i. e. time] came and went 'from day to day' (Ps. 60, 9), and by its coming and going it implanted new hopes and other experiences to be remembering (Saint Augustine) — Дні приходили і йшли один за іншим; приходючи і йдучи, вони кидали в мене насіння інших надій та інших спогадів (Аврелій Августин).

Тут час (*time/ дні*), область мети метафоричного перенесення, осмислюється крізь призму двох концептуальних областей: руху (*time came and went/ its coming and going/ дні приходили і йшли*) і одухотвореної істоти (сіяча/садивника: вони кидали в мене насіння надій/ *days implanted hopes*). Це схематично представляється у вигляді двох концептуальних моделей: час рухається / *TIME MOVES*, час – це жива істота / *TIME IS a CREATURE*. [Коннова 2012, с. 92]

Сфера-джерело є більш конкретним знанням, легше передається однією особою іншій, що базується безпосередньо на досвіді взаємодії людини з дійсністю, в той час як сфера-мішень – це менш конкретне, менш певне знання. Стійкі відповідності між сферою-джерелом і сферою-мішенню, фіксовані у мовній і культурній традиції суспільства, були

названі «концептуальними метафорами».

Дж. Лакофф і М. Джонсон стверджують, що метафора відіграє велику роль у визначенні культурних особливостей. Метафора збирає в собі основні цінності суспільства, «більшість самих основних цінностей культури буде пов'язано зі структурою самих основних метафоричних концептів в цій культурі. Важливо враховувати, що метафоричне впорядкування реальності носить в цих випадках не всеосяжний, а лише частковий характер. Якби воно було всеосяжним, одне поняття було б тотожне іншому поняттю, а не просто осмислювалося б в його термінах» [Lakoff, Johnson 1980, с. 395].

Значення концептуальних метафор полягає в їх постійному неусвідомлюваному вживанні: «Все, на чому ми ґрунтуємося постійно, не усвідомлено і автоматично, настільки зжилося з нами, стало частиною нас самих, що ми не можемо цьому протистояти, часто просто тому, що це проходить непоміченим» [Lakoff, Turner 1989, с. 230].

Інший погляд на концептуальну метафору був запропонований М. Тернером і Ж. Фоконье. Засновники теорії концептуального змішування прийшли до висновку про те, що метафора не вичерпується проекцією зі сфери-цілі в сферу-мішень, як стверджують Лакофф і Джонсон, а включає в себе складні динамічні інтеграційні процеси, що створюють нові змішані ментальні простору, здатні вибудовувати структуру значення в процесі концептуальної інтеграції.

М. Тернер і Ж. Фоконье запропонували альтернативну модель метафори, замість двухдоменної (сфера-джерело і сфера-мішень) автори запропонували модель кількох просторів (*many-space model*). На думку авторів односпрямована метафорична проекція зі сфери-джерела у сферу-мета є лише частковим випадком більш складного комплексу процесів, для виявлення цих процесів було запропоновано ввести в дослідження когнітивної метафори два проміжних простору (*middle spaces*).

Таким чином, на відміну від двох концептуальних доменів в теорії

Дж. Лакоффа і М. Джонсона, пропонується розглядати чотири ментальних простори: два вихідних простори (*source-input space*, *target-input space*), загальний простір (*generic space*) і змішаний простір (*blended space*) або бленд (*blend*). Вихідні простори можуть співвідноситися зі сферою-джерелом і сферою-мішенню в теорії концептуальної метафори, хоча кількість вихідних просторів може бути більше двох [цит. за: Цюра 2014, с. 162].

Ментальні простори не тотожні концептуальним доменам. Ментальний простір — відносно невеликий «концептуальний пакет», запозичений з концептуального домену тільки частину структури і складаються для розуміння конкретної ситуації або дії [Turner 995, с. 184]. Загальний простір містить найбільш абстрактні елементи (ролі, фрейми і схеми), властиві обом вихідним просторам. У бленді об'єднуються деталі вихідних просторів, в результаті чого утворюється якісно нова концептуальна структура більше не залежить від вихідних просторів, і має власний потенціал до подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА ЧАСУ В РОМАНІ Ш.БРОНТЕ “JANE EYRE”

2.1 Творчий шлях Ш. Бронте та особливості її авторського стилю

Більшість дослідників вважають, що творчість Ш. Бронте – значне і яскраве явище в розвитку англійської романістики в перехідний період від кінця 40-х рр. ХІХ ст. до наступних десятиліть. Її творчість завжди була і залишається предметом великого інтересу літературознавців різних країн, починаючи з ХІХ століття і до нашого часу.

Незважаючи на великий спектр питань, розглянутих критиками і дослідниками попередніх століть, в ХХІ столітті увага до робіт англійської письменниці не убуває, а навпаки, підігривається періодичною появою «з глибини століть» то одного, то іншого, раніше не відомого твору, написаного юною Ш. Бронте [Бесараб 2013; Каніболоцька 2006; Козоріз 2018]. У даному розділі роботи ми спробуємо проаналізувати та дослідити ті аспекти життя і творчості Ш. Бронте, які викликали найбільший інтерес дослідників.

Письменниця Ш. Бронте народилась у містечку Торнтон в одному з глухих районів Йоркширу. Тут її батько – священник Патрік Бронте – мав парафію в 1815-1820 рр. У сім'ї Бронте було всього 5 доньок та один син. Молодші діти не пам'ятали матері, оскільки вона рано померла, а виховувалися вони під опікою тітки Елізабет Бренуелл [Козоріз 2018, с. 56].

Визначальну роль у становленні їхніх поглядів відіграв батько. Усі члени сім'ї Бронте виховувалися в лоні англіканської церкви. Діти П. Бронте були талановитими. Вони багато читали, беручи книги з

бібліотеки батька, вигадували п'єси, писали вірші, вели хроніку подій, що відбувались у вигаданій ними фантастичній країні Енґрії. Єдиний син Патріка – Бренуелл – гарно малював і мріяв стати художником.

У Торнтон приходили газети, з яких ставало відомо про заворушення на ткацьких фабриках, про розорення фермерів. Сувора і жорстока дійсність, яка давала взнаки в ранньому сирітстві, не оминула жодного з членів сім'ї Бронте. Померли від туберкульозу дві найстарші дочки П. Бронте – Марія та Елізабет. Вони не витримали важких умов життя в притулку для дітей-сиріт, куди їх віддав батько. Смерть старших дівчат змусила П. Бронте забрати з притулку Шарлотту та Емілі. Тепер, як і двоє молодших дітей – Бренуелл та Енн, вони виховувались удома, а якщо точніше, були полишені на самих себе. Їхні долі мали багато спільного, але водночас доля кожної із сестер і доля їхнього брата драматична по-своєму. Не доживши до тридцяти років, померли Емілі й Енн, на тридцять першому році помер Бренуелл, трохи довше прожила Шарлотта. Проте слід, залишений в культурі Англії цим дивовижним літературним феноменом – творчістю сестер Бронте, має неминуще значення.

За своє життя Ш. Бронте написала декілька десятків віршів і чотири романи – «Вчитель», «Джен Ейр», «Шерлі» і «Містечко». Твори письменниці багато в чому автобіографічні, у них відобразилися враження та події її особистого життя» [Михальська 2005, с. 188].

Перша невдача не засмутила сестер-письменниць, і вони з тим же захопленням почали писати прозу: Шарлотта написала роман «Учитель», Емілія – «Буреверхи», а Анна – «Агнес Грей».

«Перша публікація Ш. Бронте була спільною із сестрами Емілі та Енн. У 1846 р. під чоловічими псевдонімами Коррер (Шарлотта), Елліс (Емілія) і Актон (Анна) Белл, вони видали збірку яка залишилася непоміченою. У подальшому кожна із сестер пішла своїм власним творчим шляхом» [Ревуцька 2020, с. 114].

Починаючи з 1940 -х рр. кількість публікацій про Ш. Бронте стрімко

зростало. Роман «Джейн Ейр» залишався найбільш досліджуваним, а романи «Шерлі» та «Виллет» також отримали чимало нових трактувань і високих оцінок. До творчості Ш. Бронте повернувся колишній статус «гідного уваги критики літературного явища» [Бесараб 2020].

Так, Річард Чейз (“The Brontes: A centennial observance”, 1947) вперше звернув увагу на образні структури в романі «Джейн Ейр». Для дослідника великим досягненням Ш. Бронте було вміння «перевести вікторіанську соціальну ситуацію в міфологічні та символічні форми». Жіночі ж образи Бронте Р. Чейз називав «культовими героїнями», своєрідною жіночою протипогою ХІХ століття чоловічому «культовому герою» Геркулесу, Прометею [цит. за: Козоріз 2018, с. 56].

Впливовим дослідженням творчості Ш. Бронте означеного періоду була робота Роберта Хейлмена “Charlotte Bronte`s New Gothic” (1968), в якій автор, розглядаючи специфіку «готичного» у творчості Ш. Бронте, назвав основною його функцією не прагнення «налякати» читача, а передати почуття, особливо сексуальне, так, щоб це було прийнятно для вікторіанського суспільства, вікторіанської моралі [Михальська 2005].

З 1940-х по 1970-і рр. у вивченні творчості Ш. Бронте переважають нові підходи, прихильники яких досліджували формальні характеристики текстів і застерігали апологетів біографічного підходу від помилкового сприйняття тексту лише як з'ясування того, що хотів сказати автор. Так, багато критики зазначеного періоду відійшли від біографічного методу та направили свої зусилля на вивчення романів Ш. Бронте як текстів поза будь-якими екстралінгвістичними чинниками.

Літературознавству останніх 20 років ХХ століття притаманний інтерес до різноманітних аспектів творчості Ш. Бронте. З'явилося безліч робіт, присвячених багатоаспектному розгляду творчості Ш. Бронте (У. Джеріні, Т. Дж. Уінніфріт, М. Еллот, Дж. Баркер та інші). Увага приділялася поетиці романів письменниці, мови, особливостей художнього світу Ш. Бронте (Е. Макнілз, В. Г. Майер, К. Тіллотсон, Кр. Александер).

Сучасних дослідників цікавлять особливості поетики роману «Джейн Ейр», зокрема характер образності (Ерін Уеллс “Fighting back”, 1993, Мері Швінге «Natural Imagery in Jane Eyre», 1994, Марк Джексон “Passion, contradiction and imagery in Charlotte Bronte's Jane Eyre”, 1994) [цит. за: Ревуцька 2020, с. 114].

Однією з широко обговорюваних сучасними літературознавцями тем роману є тема пристрасті, почуття Джейн Ейр. Як і більшість дослідників, Уенді Уон називає головною функцією образів природи і стихій у Ш. Бронте акцентування емоційних станів і психологічних характеристик героїні і розглядає в своїй статті “Images of passion in Jane Eyre” [Martin 2017, с. 35] образи-символи, які письменниця використовує для передачі почуттів героїні.

В кінці ХХ століття опубліковано кілька збірок, до складу яких увійшли відредаговані їх видавцями кілька найбільш вдалих ранніх історій Ш. Бронте. Серед них «Мина Лоурі» (1838), «Генрі Гастінгс» (1939) та інші. Одним із сучасних редакторів ранніх творів Ш. Бронте є і вищезгадана дослідниця Кр. Александер [цит. за: Козоріз 2018, с. 57]. Вона ж на даний момент є практично єдиним закордонним літературознавцем, яка фундаментально досліджує творчість Ш. Бронте. В цілому, орієнтуючись на вивчення ранньої творчості англомовних авторів ХІХ століття, К. Александер в своїй книзі “The Oxford companion to the Brontes”(2006), створеної у співпраці з британською дослідницею, Віце-Президентом Товариства Бронте Маргарет Сміт, наводить факти про різноманітні аспекти життя і творчості родини Бронте. Ця книга є фундаментальною енциклопедією про життя і творчість Ш. Бронте і її сім'ї. Аналіз літературознавчих досліджень творчості Ш. Бронте переконує в наявності різноманітності методів і аспектів, хоча, як і раніше, домінує біографічний підхід.

Але якщо критиків ХІХ століття привертала таємниця особистості автора роману «Джейн Ейр», передумови формування її таланту і

автобіографізм романів Ш. Бронте, система цінностей її героїв (героїнь) і відображення життя суспільства в творах письменниці, то літературознавців ХХ століття в більшій мірі цікавлять питання поетики, методу і жанру її романів.

Літературознавці ХХІ століття приділяють увагу питанням гендерних відносин в романах Ш. Бронте і вивченню «феномену сестер Бронте» в цілому. Письменниця сприймається як творець «нового типу» героїні, її «демократичні» різновиди-сильної, вольової особистості, здатної постояти за себе, і заявляє про гендерну рівність прав на почуття, думки і суспільну діяльність [Степанюк 2016].

Підсумовуючи вищесказане більшість критиків та дослідників сходяться на думці, що при всьому різноманітті аспектів вивчення творчості Ш. Бронте і ранніми критиками, і сучасними літературознавцями початковий етап творчості англійської романістки поки залишається маловивченою областю як в закордонному, так і у вітчизняному літературознавстві.

На думку значної кількості дослідників творчості Ш. Бронте, однією з причин її популярності є саме її особлива манера викладу, стиль письменниці. Крім того, для творів Бронте властиве проникнення в психологію її героїв, розуміння людських стосунків. Ш. Бронте – майстер, здатний побачити навіть ті почуття, які не лежать на поверхні. Вона ставить у центр своєї творчості людини, робить особливий акцент на моральний бік його життя, проте високі моральні почуття у неї не властиві «природній людині». Вони є наслідками життєвих уроків.

У романах Шарлоти Бронте майже немає описів зовнішності героїв, їхніх туалетів, оздоблення їх житла; майже відсутня краса вид. Вона у цьому сенсі різкий контраст з більшістю творів її сучасників.

Твір “Jane Eyre” Шарлотти Бронте надав багатий фактичний матеріал вивчення маркерів часу. Нами було виділено шість важливих часових відрізків, які ділять життєву історію головної героїні на такі етапи:

- 1) дитинство в Гейтсхед (Джейн до 10 років);
- 2) дитинство у Ловудській школі (Джейн 10 років);
- 3) юність у Ловудській школі (Джейн 10–18 років);
- 4) робота в маєтку Торнфільд (Джейн 18 років);
- 5) життя в Мур-Хаусі (Джейн 19 років та старше);
- 6) возз'єднання з Містером Родчестром (Джейн приблизно 20-21 рік).

Проведене нами дослідження показало, що у творі простежується лінійна одновекторна модель темпоральності, яка має швидше не постійну динаміку розвитку, а стрибкоподібну. Дана модель є лінійною, тому що всі події художнього твору розвиваються послідовно, починаючи від минулого і слідуючи за справжніми подіями, які відбуваються по ходу роману, переходять у майбутнє, мають свою протяжність та просторовість.

Нами виявлено, що ця модель одновекторна. Це можна підтвердити тим, що будь-яка векторна модель передбачає людину діючу, яка включається до цієї самої моделі, в той же час зберігає напруженість і пов'язує час з екзистенційною темпоральністю. Джейн Ейр є ключовою фігурою, і дія походить від першої особи під час послідовного викладу подій, об'єднаних у рамках когнітивної лінійки за допомогою темпоральних маркерів. Встановлено, що у викладі самого твору присутні великі «стрибки» від однієї часової точки до іншої, центральні «прогресуючі» дії відбуваються, коли Джейн було 10 років, а потім події відбуваються після того, як героїні виповнилося 18 років.

2.2 Лінгвокультурні та мовні особливості концепту TIME в англійській мові

“*Tempus fugit*” – говорить латинський вислів, що відбиває як

життєвий досвід попередніх поколінь, так й включає у собі сильні суб'єктивно-емоційні переживання, пов'язані з відчуттям і переживанням часу. Справді, *time flies* (англ. яз.), *die Zeit fliegt* (нім. яз.), *le temps volera* (фр. яз.), *el tiempo vuela* (ісп. яз.), *il tempo vola* (італ. яз.), він не стоїть на місці, не тече рівномірно, а лише сповільнює свій хід або зупиняється коли чекаєш, і, навпаки, прискорюється коли поспішаєш. Тобто, для людини, незалежно від її етнічної приналежності, внутрішнє відчуття часу та її власне ставлення до нього є набагато важливішим і суттєвішим за розуміння об'єктивного фізичного часу.

Час відчуття набуває свого специфічного заломлення в граматиці мов, оскільки граматика є програмою та керівництвом розумової діяльності. Однак уявлення про час у різних народів відображається не тільки в їхній природній мові, а й у концепті «ЧАС» зокрема. Граматичний концепт «ЧАС» фіксує відмінності у сприйнятті поточного часу (минуле – сьогодні – майбутнє) в етнічних культурах, стає частиною їхнього світовідчуття, що, своєю чергою, впливає на формування національних стереотипних моделей поведінки.

Час, як універсальне поняття, фіксує побутовий, фізичний, історичний, космічний, генеалогічний, міфологічний тощо рахунок часу, зрозумілий будь-якій людині незалежно від її національності. Концепт ЧАС дуже важливий для розуміння культури, національного менталітету людини. Це поняття знаходить широке відображення та тлумачення у різних лексикографічних джерелах. Для дослідження концепту TIME в англійській мові, ми розглянемо та узагальнимо дані словникових статей одиниці TIME.

Англійське слово TIME, містить у собі таку систему значень і його можна розуміти як:

– тимчасовий проміжок, що вимірюється хвилинами, годинами, можливість для будь-яких дій: *What time are you going out tonight? Close*

relationships established over a long period of time;

– деяка кількість часу, що є в чіємусь розпорядженні: *We have all the time in the world (=have plenty of time);*

– епоха, певний період в історії: *Mankind has used the horse since ancient times.*

– зручний, або незручний, відповідний термін для чого-небудь.

Поряд з тим, в англійській мові одиниця TIME може набувати таких значень, як:

– система виміру, спосіб поділу у часі частин світу *Eastern Standard Time. The flight to Boston arrives at 2.15 pm local time;*

– закінчення звичайного періоду ігрового часу в спортивних змаганнях *Mason's goal 13 minutes from time earned his team a place in the finals.*

– провести якийсь час у в'язниці, нести покарання в ув'язненні: *Paul was doing time for burglary.*

– Такт, ритм (у музиці): *Waltzes are usually in three-four time.*

Вивчення етимологічної природи універсального поняття «ЧАС/TIME» в англійській мові дозволяє зробити висновок, що свідчить на користь лінійно-темпоральної моделі з величезним переважанням актуалізму, оскільки в давньо-англійській «ЧАС/TIME» означає протяжність, пов'язану з процвітанням і благополуччям: *time – limited stretch of continued existence, OE.tīma = ON.timi time, good time, prosperity: - Gmc.*tīman-, f.*tī-stretch, extend[:].* Мовна картина світу формує з урахуванням накопичених енциклопедичних, культурних, фонових знань концепт TIME, який особливим чином відбивається у житті кожного етнічного співтовариства, моделюючи структури мислення, і, перетворюючись на норми поведінки.

Відмінною рисою будь-якої мовної моделі є її орієнтованість на людину. Антропоцентричний характер концепту «ЧАС», як мовної моделі

часовідчуття, вказує на взаємодію людини та дійсності, що проявляється у динамічному перетворенні існуючої моделі часу. Поняття часу психологічно, суб'єктивно та міжособистісно. Воно відчувається і переживається, і саме тому в ньому зосереджений особливий характер світовідчуття етносу, що виявляється у своєрідності чуттєво-емоційних мовних форм та структур. «Якщо почуття часу ґрунтується на сприйнятті природних циклів, то психічні структури пов'язали себе з лінійним часом, розчленованим «точкою присутності» на минуле, майбутнє і сполучає їх у єдиний потік сьогодення» [Арутюнова 1990, с. 8].

Відзначивши на шкалі часу «точкою присутності» сприйняття людиною життя, як «мозаїки» відчуттів, емоцій і почуттів, Н. Д. Арутюнова торкнулася принципово важливої теми щодо концепту «ЧАС», саме, ставлення мови до теперішнього часу.

Щодо значущості часу в художній літературі, то однією з функцій часу і простору є забезпечення цілісного сприйняття тексту читачами. Ці параметри відіграють ключову роль у створенні сюжетної єдності твору. Стан героїв художнього тексту або їхні дії є основою і семантична структура тексту формується навколо цієї основи. Статус існування героїв може бути активним і пасивним. Під активним статусом ми розуміємо стан персонажів. Ці два стани об'єднує той факт, що вони існують у часових та просторових рамках твору. Із метою встановлення часових і просторових рамок художнього твору автор використовує комплекс часової та просторової локалізації.

Концепт TIME метафорично реалізується як абстрактна ідея, що побудована на інформації про конкретний навколишній світ. Такого роду метафорична реалізація відбувається завдяки простору і руху. Залучення цих параметрів надає змогу створити більш виражений світ у тексті англійського художнього дискурсу. Нижченаведений приклад демонструє інтеграцію простору, руху та часу:

The temple deformed in structure as she step farther of it.

В такому разі процес руху вказує на рух часу. Результатом такого руху є зміна сприйняття простору.

It happened to be the enormous convent and now it transformed into some divide spots. Some of them were freezing or hot and other were covered with white sand.

У вищезазначеному прикладі пісок розглядається головним героєм як увіковічення його роботи в часі. Структура області джерела була позначена часом, що виражений концептуальною областю мішені.

Комплексний аналіз способів експлікації концепту “TIME” у сучасній англійській мові здійснюється у тому числі з урахуванням розгляду метафоричних актуалізаторів даного концепту. Мовна свідомість людини шукає конкретизації, підставляючи під абстрактні метафізичні поняття та образи, які вже усвідомлені. Щодо проблеми сприйняття та інтерпретації часу існує думка про те, що ми «ніколи не вимірюємо чистий час, але завжди оцінюємо процеси, періодичні чи вільнорухливі» [Бондар 2008, с. 12]. Людина немає спеціального органу сприйняття часу. У цьому сенсі актуальною виявляється здатність об'єктивації темпорального сенсу з допомогою метафор.

Досвід базової категоризації накладається на новий шлях когнітивного метафоричного перенесення, що дозволяє оптимально осмислити сутність конкретних, а тим більше таких абстрактних сутностей, як час. Концепт “TIME” знаходить своє втілення у низці когнітивних метафор, представлених такими типами:

- 1) час є змінна сила (*time heals all wounds; time took its toll on him*);
- 2) час є резервуар (*in three minutes, in the last century*);
- 3) час є ландшафт (*we are going through hard time now*);
- 4) час є цінність (*time is money; every moment I had was a treasure*);
- 5) час є об'єкт, що рухається (*the time will come; time flies*);
- 6) час є обмежений ресурс (*I run out of time*).

Що стосується структури концепту ЧАС (TIME) в досліджуваному

романі, то ми, за Л. Перез Хернандезом [Pérez Hernández 2001, с. 65-81] виділяємо чотири родові (*generic*) концептуальні метафори часу із вищезазначених шести:

1. TIME IS SPACE / ЧАС — ПРОСТІР;
2. TIME IS AN OBJECT / ЧАС — ПРЕДМЕТ;
3. TIME IS A CONTAINER / ЧАС — РЕЗЕРВУАР;
4. TIME IS A FORCE / ЧАС — СИЛА.

Кожна з моделей включає кілька підтипів, наприклад: метафора TIME IS SPACE/ЧАС — ПРОСТІР об'єднує метафори TIME IS A LOCATION / ЧАС — МІСЦЕ В ПРОСТОРИ, TIME IS A PATH / ЧАС — ШЛЯХ, TIME IS AN AREA / ЧАС — МІСЦЕВІСТЬ).

Дія когнітивних метафор виявляється лише на рівні метафоричних темпоральних актуалізаторів.

Визначення джерела концептуалізації часу в кожному метафоричному експліканті дозволяє розкрити структуру відображеного в ньому концепту “TIME” та встановити точки перетину темпоральної та нетемпоральної сфер, закріплених у мовних одиницях. Звернемося до ілюстрації когнітивних метафор, що репрезентують концепт “TIME” у сучасній англійській мові.

Час є статичним центром, до якого суб'єкт-мовець здатний здійснювати уявний рух у обмеженому просторі. У мовному плані це виявляється прислівником *later*, яке експлікує перспекцію ментальної дії суб'єкта-мовця. Сама можливість уявного пересування суб'єкта, який говорить від однієї події до іншої, детермінована дією іншої когнітивної метафори «час є ландшафт», що підкріплює метафору «час є резервуар» і надає часу форму обмеженого континууму.

Лінгвістичні експліканти концепту “TIME”, засновані на когнітивній метафорі «час є ландшафт», є такими типами:

- структури тимчасової актуалізації в просторових термінах (*For*

the last five hundred miles I have been following my friends in their true love);

– структури просторової актуалізації в термінах (*He was some minutes away his home*);

– структури синкретичної актуалізації часу та простору (*You are now one minute to eternity*).

Достовірний розгляд метафоричних експлікантів концепту “TIME” в сучасній англійській мові неможливий без аналізу когнітивних метафор «час є цінність», «час є обмежений ресурс», в основі яких лежать практичні знання про цінності сучасного суспільства. На думку Дж. Лакоффа, ці когнітивні метафори не універсальні. Їх виникнення стало можливим зі зміною сприйняття праці як способу поліпшення матеріального добробуту, пристрасі до часу та одержимості доцільністю [Lakoff 1980, с. 134].

Наприклад:

A few minutes and a substantial check later, we were going home with a bowl.

У межах однієї конструкції поєднуються одиниці двох концептуальних областей: хвилина (тимчасовий континуум) та оплачений чек (грошова система). З когнітивної точки зору легко простежуються дві концептосфери часу та грошей, у рамках взаємодії яких розгортається цей сценарій угоди. Аналіз дієслівної сполучуваності експлікантів концепту “TIME” дає підстави виділити концептуальні області:

1) володіння часом як цінністю чи обмеженим ресурсом (*have, share, enjoy*);

2) придбання часу як цінності чи обмеженого ресурсу (*get, find, take, win, benefit*);

3) збереження часу як цінності чи обмеженого ресурсу (*save, invest, waste, keep*).

Ідею часу, що вимірюється у грошовому еквіваленті, можна доповнити ідеєю часу втраченого (*time is lost, time wasted*). У суспільстві

розвивається ціла індустрія дозвільної діяльності (*leisure time*). В результаті екстралінгвістичних факторів об'єктивний час став розглядатися як необхідний ресурс, що забезпечує виживання в даному соціумі. Концептуалізація часу щодо кількісних змін у просторі ґрунтується в тому числі і на дії когнітивної метафори «час є об'єкт, що рухається».

У рамках лінійної моделі уявлення про час пов'язане образом рухомої субстанції, лінійного вектора з минулого в майбутнє. У зв'язку з цим концептуальна ознака «односпрямований рух» піддається наступній інтерпретації: у реченні: *I look forward to new weekend, coming up in the weeks ahead* майбутнє перед нами *ahead*, а минуле опиниться позаду нас, щойно досягнутий момент чи очікувана подія стане нам *behind*. Семантика майбутнього передбачає різноспрямованість по відношенню до того, хто говорить, який виступає як основний оператор тимчасових модусів. Як наслідок, у мові ми використовуємо *next week* та *the following week*.

Таким чином, інтерпретація тимчасового континууму можлива за допомогою «тієї призми, через яку носії мови здійснюють акт світобачення» [Василенко 2012, с. 36]. Роль такої призми здійснюють когнітивні метафори, беручи до уваги той факт, що дуже значні фрагменти мови засновані на осмисленні явищ, що не спостерігаються, в термінах, які спостерігаються, що і становить суть метафори, як концептуального феномена.

На цій підставі, наприклад, відбувається мовна експлікація концепту часу у просторових термінах: *time flies, time goes fast; after years passed; he was looking ahead vnext changes*. Метафора забезпечує пізнання вже пізаного і фіксує їх у мовних одиницях. Однак інтерпретація когнітивних метафор є складним і не завжди однозначним завданням..

При цьому вивчення концепту через його метафоричні експліканти, у свою чергу, відкриває нові грані у структурі самого концепту та його складових, що є актуальним завданням сучасної когнітивної лінгвістики.

2.3 Метафоричні моделі в романі Ш.Бронте «Джейн Ейр»

Метафоричні моделі виступають як один із способів подання та оцінки умов реальної дійсності. Метафорична модель є специфічною процедурою перенесення двох і більше слів з однієї групи предметів на іншу відповідно до схожих ознак предметів або відповідно до результатів їх оцінки. Слід аналізувати метафоричні моделі з погляду на них, як на своєрідні схеми, які людина застосовує у процесі мислення та здійснення дій.

Визначальними властивостями метафоричної моделі виступають чинники її повсякденності, оскільки рівень деталізації структури джерела неспроможна досягти професійного рівня знань про якусь конкретну сферу діяльності. Природною сутністю метафоричності є процес опису умови реальної дійсності однієї галузі життєдіяльності, з використанням номінацій інших сфер, при цьому взаємозв'язок між конкретними, тобто концептуальними сферами визначається вже наявними в рамках мови схемами або моделями, що застосовуються для впорядкування знань про аспект в життєдіяльності, який розглядається.

А. П. Чудінов зазначає, що метафорична модель – це «існуюча та/або та, що складається у свідомості носіїв мови, схема зв'язку між понятійними сферами, яку можна уявити певною формулою: «X – це Y» [Чудінов 2003, с. 45]. Таким чином, метафорична модель – це образне уявлення різних денотативних сфер за допомогою лексики, яка спочатку відноситься до зовсім іншої сфери: слова з прямим значенням замінюються на слова в переносному значенні з поетичним баченням світу. Наприклад, життя – це дорога, а людина – мандрівник.

На думку А. П. Чудінова, існує ряд ознак, відповідно до яких описуються метафоричні моделі. Для опису метафоричних моделей у творі «Джен Ейр» взяті за основу такі:

1) базова область понять (ментальна сфера-джерело, сфера-донор, звідки-сфера, сігніфікативна зона, джерело прояву метафоричної експансії, область джерела), іншими словами область понять, до якої слід включити комплекс метафоричних смислів одиниць, що входять до структури моделі;

2) нова понятійна область (ментальна сфера-магніт, сфера-мішень, куди-сфера, денотативна зона, реципієнтна сфера, напрямок метафоричної експансії, область мети), являє собою поняття області, куди слід включити сукупність метафоричних смислів відповідних даної моделі одиниць;

3) Рівень продуктивності моделі виступає як здатність до здійснення розгортання та наявні типові напрямки розгортання в рамках тексту та дискурсу. Якщо потрібно, можуть бути обчислені і показники частотності застосування відповідних даної моделі метафор, може бути зіставлена частотність різних моделей, враховуючи стилістичні, жанрові та інші ознаки тексту.

А. П. Чудінов також виділяє такі моделі: природоморфна, артефактна, антропоморфна, зооморфна та мілітарна (військова). Описавши метафори, використані у романі «Джен Ейр», ми виділили такі моделі, як: природоморфна, артефактна, антропоморфна. У кожній моделі є сфера-джерело і сфера-магніт.

Природоморфна модель, субсфера «Природа». До цієї моделі віднесли такі сфери – джерела: *Weather, Animals, Plants*.

... *her eye of ice покликаний dwell freezingly on mine* [Bronte 2016, з. 33].

... *where all was still and petrified under the influence of a hard frost* [Bronte 2016, с. 28].

... *The servants would have been less prone to make me the scapegoat of the nursery* [Bronte 2016, с. 13].

...*a noxious thing, cherishing germs indignation at their treatment, of*

contempt of their judgment [Bronte 2016, с. 13].

Дані метафори несуть у собі природоморфний характер. Ш. Бронте досить точно використала їх, показуючи цілий спектр емоцій своєї героїні. Складається враження, що авторка перенесла свої почуття на свого персонажа. Аналізуючи цю категорію, слід зазначити, що автору твору досить добре знайомі почуття страху, ненависті та злості. Саме тому їй удалося наочно показати подібні емоції у своєму романі.

«Цап відбувайло» - фраза досить часто вживана, але від цього не втрачає своєї актуальності. Ш. Бронте привела її не випадково. Ця фраза відома всім і показує досить наочне становище бідної сироти.

Автору близькі простонародні висловлювання. Таким чином, вона хотіла бути ближче до читача, нагадуючи, що теж є звичайною людиною, яка відчуває аналогічні почуття.

Антропоморфна модель. Субсфера «Людина». До цієї моделі відносяться сфери-джерела, як: *Feelings, Soul, People*.

I had to stem a rapid rush of retrospective thought before I quailed to the dismal present [Bronte 2016, с. 12].

I thought the swift darting beam was a herald of some coming vision from another world [Bronte 2016, с.14].

...and, since that day, a sense of dreary consecration had guarded it from frequent intrusion [Bronte 2016, с. 12].

My habitual mood of humiliation, self – doubt, forlorn depression, fell damp on the embers of my decaying ire [Bronte 2016, с. 14].

A fortnight of dubious calm succeeded my return to Thornfield Hall [Bronte 2016, с. 257].

The vehemence of emotion stirred by grief and love within me... [Bronte 2016, с. 264]

The red-room was a square chamber, very seldom slept in, I might say never, indeed, unless when a chance influx of visitors at Geteshed Hall rendered

in necessary to turn to account all the accommodation it contained... [Bronte 2016, с.11].

Відмінною рисою даної моделі метафори у творі «Джен Ейр» і те, що переважно сфера-джерело – це концепти, котрі виражають чуттєве сприйняття. До субсфери «Людина» віднесені метафори, що несуть у собі емоції героїв, оскільки такі піднесені почуття може відчувати лише людське створення: *A rapid rush of retrospective thought; Vehemence of emotion* і багато інших. Також тут присутні метафори з такими словами як *herald* – «вісник», *visitors* – «відвідувачі, гості», які також належать до антропоморфної категорії.

Думки героїні – думки автора. У цих метафорах показаний глибокий розум Ш. Бронте, яка не є поверховою особистістю. Ш. Бронте вмє красиво і точно висловлювати свої думки, а головне – з розумом. Автор не з тих, хто зайве викладає суть того, що його по-справжньому непокоїть. Її філософія – результат її розуму.

Артефактна модель із субсферою «Артефакти». Сферою джерелом даної моделі є: *Music, Household items, Abstract phenomena*.

All the melody on earth is concentrated in my Jane's tongue to my ear [Bronte 2016, с. 384].

I have swallowed the remainder with an accompaniment of secret tears, forced from me by the exigency of hunger [Bronte 2016, с. 52].

I think her occupation touched a chord of sympathy somewhere... [Bronte 2016, с. 43]

Besides, I wished to touch no deep – thrilling chord – to open well of emotions in his heart... [Bronte 2016, с. 382].

These words fell like the knell of doom [Bronte 2016, с. 9].

...while rendering my heart – strings, you thought you were only uprooting my bad propensities [Bronte 2016, с. 17].

I thought: then I should not have to make the effort of cracking my heart – strings in rendering them from among Mr. Rochester's... [Bronte 2016, c. 260].

...a great looking – glass between them repeated the vacant majesty of the bed and room [Bronte 2016, c. 12].

The forest – dell, where Lowood lays, was the cradle of fog and forbred pestilence... [Bronte 2016, c. 53].

I have not been buried with inferior minds, and excluded from every glimps of communion with what is bright and energetic and high [Bronte 2016, c. 264].

Did ever anybody see such a picture of passion! [Bronte 2016, c. 9]

Besides, I wished to touch no deep – thrilling chord – to open well of emotions in his heart... [Bronte 2016, c. 382].

Артефактна субсфера досить різноманітна, оскільки має ширше коло значень. До неї віднесуться метафори з елементами музики: *An accompaniment of secret tears, The knell of doom*; метафори з елементами фурнітури: *The cradle of fog, Picture of passion*, а також метафори абстрактної властивості, наприклад *Necessity of death*.

У романі є багато метафор музичного походження, і майже всі вони – авторські. «Струни серця», «захоплюючий акорд», «похоронний дзвін смерті» та багато інших – це наслідок тендітної, уразливої душі Ш. Бронте. У цих метафорах видно, наскільки вразливою була авторка. Проте автора не зламали труднощі. Навпаки, це допомогло їй створити роман, що увійшов до шедеврів світової класики. Ш. Бронте довела людству, у будь-якій ситуації головне – завжди залишатися собою.

До цієї моделі віднесені різнопланові метафори, які показують, наскільки різнобічно розвиненою особистістю була Ш. Бронте. Вміння виразно викладати думки сприяло автору розкрити свої навички у сфері високої драматургії. Стилістичні прийоми допомогли їй отримати доступ до читача, змушуючи його співпереживати героям роману. Слід зазначити,

що глибокий розум, ранимість і проникливість стали частинами особистості Ш. Бронте.

2.4 Способи актуалізації концептуальної метафори «TIME/ЧАС» В романі Ш. Бронте «Джейн Ейр»

Добре відомий той факт, що тексти художнього дискурсу мають свою структуру реальності. Така структура напряму залежить від авторського задуму. Іншими словами, реальність в художніх текстах має свої закони, тому такі параметри, як час і простір, можуть мати різні характеристики. Репрезентація цих параметрів відбувається завдяки метафоризації, використанню епітетів, порівнянь, тощо.

В ході дослідження з роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» було відібрано 103 прикладів концептуальних метафор. Аналіз репрезентації уявлень про час в крізь призму концептуальної метафори показав, що актуальними для концептуалізації часу в художньому творі виявились орієнтаційні, структурні та онтологічні метафори (за типологією Дж. Лакоффа і М. Джонсона) [Lakoff, Johnson 1980, с. 49].

Орієнтаційні метафори відображають явлення про час в аналізованому романі, які відповідають просторовій опозиції ЗОВНІШНІЙ-ВНУТРІШНІЙ. Метафорично час осмислюється як простір в межах якого знаходить або переміщується людина, відбуваються дії. Наприклад:

*In time I rose to be the first girl of the first class; then I was invested with the office of teacher; which I discharged with zeal for two years: but **at the end of that time** I altered* [Bronte 2016, с. 157] (**З часом** я стала першою ученицею в старшому класі, потім мене призначили вчителькою, і на цій посаді я ретельно працювала протягом двох років. Та **врешті** зі мною

сталася зміна).

A quarter of an hour passed before lessons again began, during which the schoolroom was in a glorious tumult; for that space of time it seemed to be permitted to talk loud and more freely, and they used their privilege [Bronte 2016, с. 82] (Навчання мало початись **за чверть години**, і в класі зчинився страшений гамір: видно, **в цей час** дозволялось голосно розмовляти, і всі учениці користувалися з цього права).

За допомогою орієнтаційних метафор час осмислюється в романі в термінах універсального протиставлення «спереду-позаду», наприклад:

When I hear it, it carries me back a year [Bronte 2016, с. 851].

Some say there is enjoyment in looking back to painful experience past; but at this day I can scarcely bear to review the times to which I allude: the moral degradation, blent with the physical suffering, form too distressing a recollection ever to be willingly dwelt on [Bronte 2016, с. 851]

Bessie and I conversed about old times an hour longer, and then she was obliged to leave me: I saw her again for a few minutes the next morning at Lowton, while I was waiting for the coach [Bronte 2016, с. 851].

Структурні метафори в романі представлені опозицією РУХ-ЗУПИНКА. Наприклад:

In time I rose to be the first girl of the first class; then I was invested with the office of teacher; which I discharged with zeal for two years: but at the end of that time I altered [Bronte 2016, с. 157].

В наведеному прикладі представлено уявлення про час, що спливає, як про кінець подорожі, зупинку в кінці шляху. В романі для структурної метафоричної моделі часу значущими є такі властивості як початок руху, зміна положення, циклічність.

Метафорично час в романі «Джейн Ейр» постає як жива істота, яка переміщується в просторі, наприклад:

We are, and must be, one and all, burdened with faults in this world: but the time will soon come when, I trust, we shall put them off in putting off our

corruptible bodies; when debasement and sin will fall from us with this cumbrous frame of flesh, and only the spark of the spirit will remain,—the impalpable principle of light and thought, pure as when it left the Creator to inspire the creature: whence it came it will return; perhaps again to be communicated to some being higher than man—perhaps to pass through gradations of glory, from the pale human soul to brighten to the seraph! [Bronte 2016, с.46].

*Indeed it was: I had as good a right to die when my **time came** as he had: but I should bide that time, and not be hurried away in a suttee* [Bronte 2016, с. 520].

Прикладами актуалізації цієї метафори є контексти, в яких слова на позначення часу вживаються з дієсловами із семантикою руху, зокрема: *flash back, pass, come, approach*. Наприклад:

*Some **time passed** before he spoke* [Bronte 2016, с. 484]:

*But **night will come** again before long: and besides, — I am unhappy, — very unhappy, for other things.*

*It was with some trepidation that I perceived **the hour approach** when I was to repair with my charge to the drawing-room* [Bronte 2016, с. 321].

У свою чергу активність суб'єкта-спостерігача по відношенню до рухомого часу виражається в одночасному змагальному переміщенні самого спостерігача в просторі:

So I think at this hour, when I look back to the crisis through the quiet medium of time: I was unconscious of folly at the instant [Bronte 2016, с. 803].

Як показує приклад, швидкість при цьому не має значення, важливо положення часу і суб'єкта відносно один одного.

Метафорично час осмислюється як природний процес, який спостерігається будь-якою людиною. Наприклад:

*My conjecture had been correct: the strangers had slipped in before us, and they now stood by the vault of the Rochesters, their backs towards us, viewing through the rails the old **time-stained** marble tomb, where a kneeling*

angel guarded the remains of Damer de Rochester, slain at Marston Moor in the time of the civil wars, and of Elizabeth, his wife [Bronte 2016, с. 550].

Онтологічні метафори представляють час як живу істоту, якій властива цілеспрямована діяльність, наприклад впливати на емоції, прагнення та почуття людей: *It is a happy thing that **time quiells** the longings of vengeance and **hushes** the promptings of rage and aversion [Bronte 2016, с. 438].*

В наступному прикладі час представлено як король або царююча особа:

*It seemed that sleep and **night had resumed their empire** [Bronte 2016, с. 394].*

Метафорично час також виступає як ліки, які можуть полегшити перебіг хвороби або допомогти одужанню, наприклад:

*From that moment my state of mind changed; the fetters dissolved and dropped from every faculty, leaving nothing of bondage but its galling soreness—which **time only can heal** [Bronte 2016, с. 693].*

*She was not, I was told, in the hospital portion of the house with the fever patients; for her complaint was consumption, not typhus: and by consumption I, in my ignorance, understood something mild, which **time and care would be sure to alleviate** [Bronte 2016, с. 146].*

Емоційні переживання здатні впливати на перцепцію часу: в центрі уваги виявляється не просто сам факт руху, а його швидкість. Так, відчуття прискореності часу можна простежити в наступному прикладі:

*Thus occupied, and mutually entertained, **days passed like hours, and weeks like days** [Bronte 2016, с. 670].*

У досліджуваному романі представлені метафори, сформовані на основі образів товарів та матеріалів. Наприклад:

*Only one hour in the twenty-four did she pass with her fellow-servants below; all the rest of **her time was spent** in some low-ceiled, oaken chamber of the second storey: there she sat and sewed—and probably laughed drearily to*

herself,—as companionless as a prisoner in his dungeon [Bronte 2016, с. 311].

*And he actually took out his watch and laid it upon the table **to measure the time*** [Bronte 2016, с. 713].

Як матеріал час може бути еластичним, твердим, гнучким, може бути поділений або фрагментований. Властивості часу як матеріалу можуть змінюватися:

*I know not how she occupied herself before breakfast, but after that meal she **divided her time into** regular portions, and each hour had its allotted task* [Bronte 2016, с. 446].

У світлі розглянутої теорії феномен часу в англomовному просторі деякі вчені описують у вигляді ряду метафоричних блоків, одним з яких є блок «ЧАС–ОБ'ЄКТ». В рамках виділеної метафори час набуває типові характеристики об'єкта.

Час осмислюється як фізичний об'єкт, який набуває типові характеристики, такі як розмір та кількість, наприклад:

*I had nothing else to do, because it was the vacation, and I sat at them from morning till noon, and from noon till night: **the length of the midsummer days** favoured my inclination to apply.* [Bronte 2016, с. 239]

*Our progress was leisurely, and gave me **ample time** to reflect; I was content to be at length so near the end of my journey; and as I leaned back in the comfortable though not elegant conveyance, I meditated much at my ease* [Bronte 2016, с. 177].

*One reason of the distance yet observed between us was, that he was comparatively seldom at home: **a large proportion of his time** appeared devoted to visiting the sick and poor among the scattered population of his parish* [Bronte 2016, с. 671].

Кількість часу може виражатися через горизонтальні розміри: *She peered at me over her spectacles, and then she opened a drawer and fumbled among its contents **for a long time**, so long that my hopes began to falter* [Bronte 2016, с. 164].

*I have examined Adele, and find you have taken great pains with her: she is not bright, she has no talents; yet **in a short time** she has made much improvement [Bronte 2016, с. 229].*

Метафорично час постає, як щось самостійно існуюче в зовнішньому світі і піддається спостереженню. Наприклад: *When I again unclosed my eyes, a loud bell was ringing; the girls were up and dressing; **day had not yet begun to dawn**, and a rushlight or two burned in the room [Bronte 2016, с. 79].*

В аналізованому романі час піддається впливу ззовні, наприклад:

*I don't think, sir, you have a right to command me, merely because you are older than I, or because you have seen more of the world than I have; your claim to superiority depends on the use you have **made of your time** and experience. [Bronte 2016, с. 78].*

*There was no **putting off the day** that advanced—the bridal day; and all preparations for its arrival were complete [Bronte 2016, с. 90].*

*And when did you **find time** to do them? [Bronte 2016, с. 236].*

*I rely implicitly on His power, and confide wholly in His goodness: I **count the hours** till that eventful one arrives which shall restore me to Him, reveal Him to me [Bronte 2016, с. 152].*

*Diana announced that she would just **give me time** to get over the honeymoon, and then she would come and see me [Bronte 2016, с. 862].*

Метафори часу в романі представлені моделлю «ЧАС-РЕСУРС», які недоцільно використовують або марнують, наприклад:

*I know there is, because it does not sound too sweet; it is not like such words as Liberty, Excitement, Enjoyment: delightful sounds truly; but no more than sounds for me; and so hollow and fleeting that it is mere **waste of time** to listen to them. [Bronte 2016, с. 161].*

*The month of courtship had wasted: its very **last hours were being numbered**. [Bronte 2016, с. 524]*

I think, scathed as you look, and charred and scorched, there must be a little sense of life in you yet, rising out of that adhesion at the faithful, honest

roots: you will never have green leaves more—never more see birds making nests and singing idyls in your boughs; the time of pleasure and love is over with you: but you are not desolate: each of you has a comrade to sympathise with him in his decay.’ [Bronte 2016, с. 527].

Проведений статистичний аналіз показав, що в аналізованому романі продуктивність моделей творення концептуальних метафори часу не є однаковою (див. Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Кількісно-якісна характеристика метафор часу
в романі Ш. Бронте «Джейн Ейр»

Метафорична модель	Кількість прикладів	%
ЧАС – РЕСУРС	5	4,8 %
ЧАС – ОБ’ЄКТ	46	44,6 %
ЧАС – РЕЗЕРВУАР	28	21,1 %
ЧАС – ЖИВА ІСТОТА	12	11,6 %
ЧАС – ЖИВА ІСТОТА ЩО ПЕРЕМІЩУЄТЬСЯ В ПРОСТОРИ	10	9,7 %
ЧАС – ПРОЦЕС	1	1 %
ЧАС – ОРІЄНТАЦІЯ ПРОСТОРУ / ЧАСУ	1	1 %
Усього	103	100%

Дослідження показало, що найбільшу частотність виявляють метафоричні моделі «ЧАС – ОБ’ЄКТ» та «ЧАС – РЕЗЕРВУАР». Висока продуктивність цих метафоричних моделей пояснюється тим, що, зокрема ПРОСТІР та ПРЕДМЕТ (ОБ’ЄКТ), є базовими моделями. Вони присутні в інших моделях (наприклад: ЧАС – РЕСУРС, ЧАС – ЖИВА ІСТОТА)

метафоризації і створюють для них базис.

Аналіз роману «Джейн Ейр» дозволив виділити нам три умовні метафоричні блоки: час-мандрівник: те, що рухається; час-пан: те, що вимагає, наказує, не чекає; час-майно: те, що мають.

Перший метафоричний блок вказує на очевидний факт – час триває. Тривалість є настільки ясною і помітною властивістю часу, що найчастіше воно ототожнюється з часом. Підсвідомо мається на увазі, що тривалість і час – це те саме, хоча час більш багатоаспектне явище, ніж тривалість, а останнє є щось безструктурне, безперервне, спонтанне, яке не має ані початку, ані кінця.

Для опису характеристики тривалості письменниця вдавалася до метафор, що позначають пересування у просторі:

And soon afterwards he lay stone still, and dyed when time come.

Повільно Він може спливати повільно та непомітно: *The time passed night and day*, а може плинути дуже швидко: *For though we sleep, or wake, or rude, the time flies.*

Але слід зазначити те, що у свідомості людини цей процес безперервн і невблаганно рухається в одному напрямку – від сьогодення до майбутнього.

Ще одна властивість часу, перед яким безсила людина, – це її незворотність. Плин часу існує лише в одному напрямку і звідти не повертається. Необоротність є безперервне становлення сьогодення, його безперервне відновлення, невідворотне оновлення. В романі час порівнюється з потоком, який ніколи не повертається: *As the stream, that returns never again.*

Дослідження сполучуваності часу-суб'єкта та часу-об'єкта в мові роману показало, що час можна: дати (*give*), залишити (*leave*), провести (*spend*), змарнувати (*waste*), заповнити (*fill*), вибрати (*chose*), зайняти (*take*), купити (*buy*), мати (*have*), його можна потребувати (*need*), змусити

рухатися (*make move*), сприймати як само собою зрозуміле (*take for granted*), в ньому можна зорієнтуватися (*discover oneself in time*). Час може пройти (*pass*), прийти (*come*), повільно тягнутися (*creep*), залишитись (*be left*), закінчитися (*be over*), змусити когось щось зробити (*make smb. do*), змінити свої якості (*crumple*), показати щось (*show*).

Аналіз дій, які людина здійснює в романі відкриває перед нами нову людину, яка приймає активну позицію по відношенню до часу, здатного певним чином впливати на нього.

Nothing is indescribable in words if you take the time and the trouble.

Entirely without other occupation, she filled her time with household tasks and enjoyments.

Людина, а також обставини можуть давати час, позичати, вибирати, наповнювати, купити, залишити і навіть змусити його рухатися, йти.

ВИСНОВКИ

Як одна з найважливіших частин комплексу гуманітарних наук, когнітивна лінгвістика ставить своїм головним завданням вивчення мови як частини загального пізнавального механізму. У свою чергу, розширення галузі лінгвокогнітивних досліджень, активізація інтересу до проблем мови та культури сприяли науковому опису ключових концептів.

Концепт – це одиниця мислення або пам'яті, яка являє собою результат пізнавальної діяльності особистості та суспільства та несе інформацію про відображений предмет або явище. Існують три основні підходи до розуміння поняття «концепт»: лінгвістичний; когнітивний; культурологічний. Термін «концепт» відрізняється від «поняття» тим, що останнє вживається в логіці та філософії, а «концепт» – у мовознавстві, культурології, лінгводидактиці, лінгвістиці. Одним з об'єктів концептології є вивчення концептуальних метафор.

Під концептуальною метафорою в нашій роботі ми будемо розуміти когнітивне явище, один із центральних процесів у концептуалізації світу, частину мисленнєвої системи та мови, спосіб концептуалізації абстрактної чи незнайомої сфери крізь призму конкретної чи інтуїтивно зрозумілої сфери.

Дана робота була присвячена вивченню специфіки вживання концептуальної метафори «TIME-ЧАС» в художніх текстах англійською мовою крізь призму концептуальної метафори. Кожна національна література має своє звичне стійке коло, що містить традиційні образи і стійкі мотиви. Розуміння часу, характерного для мовного співтовариства, залежить від історичних умов, культурних традицій, вірувань і факторів культурного багатства.

У першому розділі було розглянуто загальні теоретичні засади дослідження, висвітлено питання, пов'язані з природою та типологією

концептуальних метафор. Було дано визначення концептуальної метафори, з'ясовано особливості метафоричного перенесення, розглянуто механізми її утворення та різні класифікації. Також були розглянуті основні підходи до вивчення метафори, запропоновані різними вченими, детальніше ми зупинилися на концепції когнітивної метафори, представлена Дж. Лакоффом і М. Джонсоном. Дана теорія стала теоретичною підставою для подальшої класифікації метафоричних репрезентацій концепту «ТІМЕ–ЧАС».

Другий розділ присвячено аналізу метафоричних моделей концептуалізації часу, а також були наведені приклади її реалізації в романі Ш. Бронте «Джейн Ейр». У процесі дослідження було відібрано 103 приклада метафор, віднесених до різних категорій, відповідно до сфери-джерела метафоричної проекції, серед яких: ЧАС – РЕСУРС, ЧАС – ОБ'ЄКТ, ЧАС – РЕЗЕРВУАР, ЧАС – ЖИВА ІСТОТА, ЧАС – ЖИВА ІСТОТА ЩО ПЕРЕМІЩУЄТЬСЯ В ПРОСТОРИ, ЧАС – ПРОЦЕС, ЧАС – ОРІЄНТАЦІЯ ПРОСТОРИ / ЧАСУ. Найбільш частотними з них є «ЧАС – ОБ'ЄКТ» та «ЧАС – РЕЗЕРВУАР».

Аналіз репрезентації уявлень про час в крізь призму концептуальної метафори показав, що актуальними для концептуалізації часу в проаналізованому художньому творі виявились орієнтаційні, структурні та онтологічні метафори.

В результаті ми прийшли до висновку, що сама метафора не може бути обмежена тільки сферою мови, так як процеси людського мислення за своєю специфікою метафоричні. Як мовний вираз метафора може бути представлена, тому що вона існує в понятійній системі людини. Когнітивні метафори полегшують процеси нашого мислення, так як когнітивна метафора надає певні рамки для освоєння і придбання нових абстрактних концептів.

У перспективі дослідження планується приділити особливу увагу метафорі ТІМЕ, іншим метафоричним конструкціям і моделям і

можливості їх варіювання на базі інших художніх текстів. Також цікаво було б провести порівняльний аналіз метафоричних репрезентацій часу у двох мовах (українська та англійська).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. *Теория метафоры*. Москва : Наука, 1990. С. 6 – 18.
2. Балабан О. О. Метафора як семантична універсалія. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2008. Вип. 1. С. 81 – 87.
3. Барчук В. М. Граматична категорія темпоральності: Семантико-структурний аспект. *Мовознавство*. 2011. № 6. С. 64 – 76.
4. Бесараб О. Жіночі образи творів Бронте. Типологічний аспект. URL : <file:///D:/Downloads/302-Article%20Text-530-1-10-20220222.pdf> (дата звернення: 24.06.2022)
5. Бессараб О. М. Типологія жіночих образів у романістиці Шарлотти Бронте : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Дніпропетровськ, 2013. 20 с.
6. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі : лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії). Херсон : Айлант, 2002. 368 с.
7. Блэк М. Метафора. *Теория метафоры*. Москва : Наука, 1990. С. 153 – 172.
8. Бондар О. І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2008. 34 с.
9. Василенко Д. В. Концептуальні метафори у сфері англomовної військової лексики. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2012. С. 36 – 38.
10. Вовк Е. И. Когнитивные способы представления и выведения языковых знаний. URL : http://yaratiso.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=276&Itemid=50 (дата звернення: 03.02.2022).

11. Волкова М. Ю. Особливості лінгвостилістичного аналізу художніх творів. URL : <http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/2196/1/102-02.pdf>. (дата звернення: 4.09.2022).
12. Воробьева О. П. Эмотивность художественного текста и читательская рефлексия. *Язык и эмоции*. Волгоград : Перемена, 1995. С. 240 – 246.
13. Євенчук О. Г. Концептуальна метафора «FAMILIE – LEBEWESSEN» у німецькому публіцистичному дискурсі. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2012. С.61 – 63.
14. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Practical stylistics of English : навчально-методичний посібник. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.
15. Зозуля М. О. Способи актуалізації концептуальної метафори-персоніфікації в романах У. Голдінга. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2012. С. 72 – 74.
16. Каніболоцька О. А. Формування читацької культури школярів на заняттях з позакласного читання. За романом Ш. Бронте «Джейн Ейр». *Зарубіжна література в школах України*. 2006. № 9. С. 20 – 23.
17. Козоріз І. С., Нікітенко О. В. Ідіостиль Шарлотти Бронте на прикладі роману «Джейн Ейр». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. № 37. Т. 4. С. 55– 57.
18. Коннова М. Н. Введение в когнитивную лингвистику : учебное пособие. Калининград : Изд-во БФУ им. И. Канта, 2012. 313 с.
19. Коринь С. Н. Комплексная метафора в художественном тексте. *Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна*. 2006. № 726. С. 141 – 144.
20. Кравець Л. В. Семантико-граматична структура метафори (на матеріалі поетичних творів М. Зерова) : автореф. дис ... канд. філол. наук

: 10.02.01. Київ, 1997. 17 с.

21. Кравченко-Дзондза О. Метафорична картина світу в західноукраїнській прозі 20-30-х років ХХ ст. URL : https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-49.pdf

(дата звернення: 23.07.2022).

22. Лященко О. А. Прагматичний потенціал метафори в газетному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2014. С. 148 – 150.

23. Мацько Л. І., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

24. Михальська Н. Бронте Шарлотта. *Зарубіжні письменники : енциклопед. довід*. Тернопіль : Поле, 2005. Т. 1. С. 188 – 194.

25. Никитин М. В. Метафора : уподобление vs интеграция концептов. *С любовью к языку*. Москва : Наука. 2002. С. 255 – 270.

26. Огнева Е. А. Концепты-доминанты как информативные конструкты текстовых миров. Москва : Эдитус, 2019. 190 с.

27. Опарина Е. О. Концептуальная метафора и её функции в языке (на примере субстантивных метафор) : автореферат дис. ... канд. фил. наук : 10.02.19. Москва, 1990. 26 с.

28. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. №4. С. 67 – 84.

29. Потапенко С. І. Вступ до когнітивної лінгвістики. Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2013. 140 с.

30. Приходько І. В. Метафорична вербалізація образу держави в англomовній канадській поезії XVIII–XXI століття. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2017. № 1. С. 75 – 79.

31. Ревуцька С.К., Форгель М.В. Елементи автобіографії у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр». *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*.

Серія «Філологічні науки». 2020. № 2 (20). С. 113 – 118. URL : <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2020/2/11.pdf> (дата звернення: 24.05.2022).

32. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.

33. Слободян М. В. Метафоризація як когнітивний процес. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Випуск XXIV. Частина 1. С. 460 – 466.

34. Степанюк М. П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажа у жіночому романі: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш. Бронте та Е. Бронте) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2016. 244 с.

35. Стретович Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сучасні тенденції розвитку мов*. 2018. Випуск 16. С. 232 – 239.

36. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира*. Москва : Наука, 1988. С. 173 – 204.

37. Телия В. Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция. *Метафора в языке и тексте*. Москва : Наука, 1988. С. 26 – 63.

38. Цюра С. В. Текстуальні вияви референтів концептуальних метафор (на матеріалі творів Дж. Фаулза). *Мовознавчий вісник*. 2014. № 19. С. 161 – 165. URL : <http://eprints.cdu.edu.ua/3109/> (дата звернення: 06.07.2022).

39. Чендей Н. В. Метафорична картина світу та її місце у системі світів. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 110. С. 114 – 120.

40. Черепова Ю. В. Концепт «час» у сучасній англійській мові. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/30791/1/Cherepova_chas.pdf (дата звернення:

23.09.2022).

41. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т., 2003. 248 с.

42. Gaskell, E. The life of Charlotte Bronte. London : Smith, Elder & Co., 2012. 156 p. URL : <http://lang.nagoya-u.ac.jp/~matsuoka/EG-Charlotte-1.html> (дата звернення: 3.08.2022).

43. Geary J. I is an Other : The Secret Life of Metaphor and How It Shapes the Way We See the World. New York : Broadway, 2012. 267 p.

44. Holyoak K. J., Thagard P. Analogical mapping by constraint satisfaction. *Cognitive Science*. 2017. Volume 13. P. 355 – 365.

45. Jackel O. The Metaphorical Concept of Mind. Language and cognitive construal of the world. Berlin : Mouton de Gruyter, 1995. 229 p.

46. Jackson M. Passion, contradiction and imagery in Charlotte Bronte's "Jane Eyre". URL : <http://www.victorianweb.org/authors/bronte/cbronte/73contra.html> (дата звернення: 5.08.2022).

47. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : The University of Chicago Press, 1980. 242 p.

48. Martin, R. B. The accents of persuasion: Charlotte Bronte's novels. London : Faber, 2017. 201 p.

49. Ortony A. Metaphor and Thought. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. 196 p.

50. Pérez Hernández L. Illocution and Cognition: A Constructional Approach. Universidad de la Rioja : Servicio de Publicaciones, 2001. 366 p <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10926488.2011.583189>

51. Turner M., Fauconnier G. Conceptual Integration and Formal Expression. *Metaphor and Symbolic Activity*. 1995. URL : https://www.researchgate.net/publication/228300228_Conceptual_Integration_and_Formal_Expression (дата звернення: 4.03.2022).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

52. Bronte Ch. Jane Eyre. URL :
<https://www.fulltextarchive.com/book/Jane-Eyre> (дата звернення: 12.11.2021)

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the study of the conceptual metaphor of time in the English language.

The subject of analysis is the metaphorical models of time conceptualization in Ch. Bronte's novel "Jane Eyre".

The main aim is to reveal the specifics of the representation of ideas about time in the artistic text of Ch. Bronte's novel "Jane Eyre" through the prism of conceptual metaphor.

It determined the accomplishment of such objectives as:

- 1) to systematize and generalize the theoretical foundations of conceptual metaphor research;
- 2) analyze the main types of conceptual metaphors;
- 3) clarify the relationship between the concepts "conceptual metaphor" and "cognitive metaphor";
- 4) find out the peculiarities of metaphorical transfer and consider the mechanisms of creating conceptual metaphors;
- 5) to reveal the peculiarities of conceptual metaphors of time in the text of S. Bronte's novel "Jane Eyre".

The analysis of Ch. Bronte's novel "Jane Eyre" showed that the selected metaphors belong to different categories, according to the source sphere of the metaphorical projection, including: TIME - RESOURCE, TIME - OBJECT, TIME - RESERVOIR, TIME - LIVING BEING, TIME – A LIVING BEING THAT MOVES IN SPACE, TIME – A PROCESS, TIME – THE ORIENTATION OF SPACE / TIME. The most frequent of them are "TIME - OBJECT" and "TIME - RESERVOIR".

Key-words: *conceptual metaphor, metaphor, metaphorical transference, representation, novel, Ch. Bronte.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Гордієнко Катерина Олексіївна, студентка 2 курсу магістратури, заочної форми здобуття освіти факультету іноземної філології спеціальності 035 філологія германські мови та літератури (переклад включно) перша - англійська освітньої програми мова і література (англійська), адреса електронної пошти e.gordienko1520mm@gmail.com–

підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Авторська метафорична об'єктивація концепту TIME/ ЧАС у романі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр»» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) _____